

Оригинални научни рад

Адам М. СОФРОНИЈЕВИЋ*

Факултет за примењени менаџмент, економију и финансије, Београд

Светлана В. ГРУБОР**

КУЛТУРНЕ ВЕЗЕ СРБИЈЕ И ЈАПАНА: ИНТЕРНЕТ ИСТРАЖИВАЊЕ

Апстракт: У раду је представљено интернет истраживање културних веза Србије и Јапана. Истраживање је спроведено помоћу релативно доступних дигиталних алата који омогућавају увид у културне везе Јапана и простора Републике Србије, али не и интегралног српског културног простора, па је стога рад и својерестан позив да се овакви алати у будућности развију како би омогућили научна истраживања и сагледавања целина односа српског културног простора и других култура и народа. У раду су представљени резултати истраживања историјске штампе базирани на претраживој дигиталној библиотеци претражив.срб, новинском архиву Ебарт и сервисима компаније Гугл - Напредна претрага и Гугл трендови. Сви резултати указују у правцу постојања јаких међусобних односа култура Јапана и Србије у континуитету од краја 19. века до данас. Рад показује да ови односи прате могућности технолошке основе на којој је примарно заснована комуникација две културе и два народа, а компаративним анализама веза са другим народима и државама показује се да односи култура Јапана и Србије имају изузетно висок ниво, имајући у виду географску удаљеност и традиционалну вековну удаљеност ове две културе у периоду пре првих глобализацијских процеса који су омогућили њихово упознавање, мешање и међусобне утицаје.

Кључне речи: културне везе, Србија, Јапан, Интернет истраживање, Српски културни простор, историјска штампа.

УВОД

Јапан и Србију деле хиљаде километара и векови развоја током којих нису имали међусобних додира, ни културних, а ни у другим сферама људског делања. Упркос овим околностима данас су културе Србије и Јапана повезане, постоје изражени међусобни утицаји, а културна размена која се

* доцент, sofronijevic@unilib.rs

** Докторант на Филолошком факултету Универзитета у Београду, svetlana.grubor83@gmail.com

сваке године одиграва завређује епитете значајне и важне. Оваква културна размена, двеју земаља које су географски веома удаљене, омогућена је најновијим процесима глобализације који су засновани на дигиталним технологијама. Интернет је донео незамислив напредак у повезивању људи и култура у последњих двадесет година. Овај напредак нема увек позитивне карактеристике, много тога је што бисмо могли окарактерисати као негативно, можда чак и опасно за даљи развитак човека као врсте, а посебно народа са малим бројем говорника матерњег језика и економијама са малим бројем потрошача, тако да је позитиван развој за који је Интернет основа у културним везама Србије и Јапана тиме важнији феномен и чињеница вредна проучавања, сагледавања и анализирања, како бисмо са једне стране, можда могли да сазнања о оваквом развоју искористимо како бисмо унапредили друге односе засноване на Интернету, а са друге стране како бисмо још даље унапредили културне везе Србије и Јапана.

У овом чланку бавићемо се анализом утицаја који култура Јапана остварује на културу Србије, путем Интернет истраживања које смо спровели помоћу расположивих алата који дају увид у релевантне сегменте културног утицаја Јапана на Србију. Алата које смо користили су стандардна и напредна Интернет претрага компаније Гугл која даје релевантне резултате у оквирима дигиталног света, док смо за истраживање резултата у савременим штампаним новинским медијима искористили сервис новински архив компаније Ебарт, док смо за истраживање резултата у историјској штампи искористили претраживу дигиталну библиотеку на адреси претражива.срб. Културне везе Србије и Јапана свакако су двосмерне, али проучавање њихове целине у глобализованом, динамичном свету излази из оквира оваквог чланка и захтева публикацију већег обима. Утицај културе Јапана на Србији свакако је важан, а резултати које презентујемо указују и на постојање обрнутих утицаја - Србије и културе Србије на Јапан. Као индикацију неспорности оваквих утицаја навешћемо само пример спорта, као специфичног дела опште културе. У овој области неоспоран је утицај Србије на Јапан, посебно у области мушког фудабала, а овакав закључак није тешко извући, чак и на основу увида у новинске чланке који говоре о утицају јапанског спорта на Србију, о чему ће више речи бити у једном од наредних делова текста.

Проблематика анализе међусобних утицаја култура Јапана и Србије лежи и у недовољној дефинисаности и готово попутој недостатности алата за истраживање српског културног простора. Уколико желимо да сагледамо целину односа култура Србије и Јапана не можемо се ограничити само на културне артефакте, утицаје културе и културне феномене који настају и који делују са простора Републике Србије. Географски простор који обухвата Република Србија само је један део српског културног простора

који је дефинисан у Повеља о српском културном простору <http://www.kultura.gov.rs/cyr/aktuelnosti/otvoren-skup-srpski-kulturni-prostor:-ustrojstvo-problemi-i-vrednosti> који обухвата простор на коме настаје култура релевантна за Српски народ. Чињеница да је концептуализација српског културног простора релативно нова и датира из 2019. године, када је потписана Повеља о српском културном простору између релевантних државних организација држава које обухватају најважније делове овог културног простора може нам бити индикација да овај концепт није у потпуности заокружен детаљнијим дефиницијама, научним и стручним радовима. Са друге стране алати, концепти и процедуре, а посебно они засновани на дигиталним технологијама, без којих је анализа српског културног простора, и у нашем случају његовог међусобног утицаја са културом Јапана, готово немогућа, су готово сви у заметку или у фази идејног развоја, па се за једно овакво истраживање у овом тренутку морамо служити алатима и концептима који су развијени и осмишљени да прикажу резултате и утицаје културних активности, пре свега на простору Републике Србије.

ПОТЕНЦИЈАЛИ МЕЃУСОБНИХ УТИЦАЈА ДВЕ КУЛТУРЕ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Култура се сматра кључним термином у многим научним областима, пре свега антропологији, а њен утицај је изузетан у готово свим областима људског делања (Нутњук, 2006). Лако је из тога извести закључак о великим потенцијалима који постоје у међусобним утицајима две културе у савременом свету. Феномен међусобног утицаја две културе у савременом свету омеђен је схватањем и реалним донетима глобалне културе и култура које се могу сматрати корсеподнетним преваходно са географским регионима, нацијама, држаним или другим политичким ентитетима. Однос националног и интернационалног у савременој култури свакако утиче и на домете и потенцијале међусобних утицаја две културе какве су оне које се везују за Јапан и Србију. Иако на први поглед глобална култура узима све већи примат, фрагментација културних образаца, утицаја и феномена који проистичу из сфере културе узима све више маха (Chaney, 2002) и у том смислу, а имајући у виду савремена комуникациона средства и медије, анализа међусобног утицаја две географски удаљене културе, какве су оне Јапана и Србије има смисла.

Оно што се донедавно сматрало глобалном културом, чије је формирање и ширење нарочито подстицао брзи успон савремених информационих и комуникационих технологија, у двадесетом веку се свакако везивало пре свега за утицаје из Сједињених Америчких Држава и говорно подручје енглеског језика. Све већи интензитет међусобних комуникационих капацитета у свим

деловима света, као и све већи културни капацитети различитих политичких и надполитичких ентитета мењају већ неколико деценија ову слику и данас имамо слику света мултиплициране глобализације која долази из различитих центара, од којих је један важан свакако Јапан (Goldstein-Gidoni, 2005). Одличан пример глобалног и локалног, страног и домаћег, у културној сфери глобално, а и у Јапану и Србији локално, представља кафа, угоститељски објекти који пуржају услуге припремања напитака на основама кафе, као и читав низа културних феномена који окружују већ неколико векова ову биљку и производе од ње. Кафа је и у Јапану и у Србију стигла из иностранства, тј. представљала је у феноменолошком смислу део глобализацијског процеса. Током векова конзумирања производа од кафе, креирања читаве мреже културних образаца и институција, као што су кафане у случају Србије у 19. и првој половини 20. века (Stanojević, 2010) и Јапану од 19. века (Grinshpun, 2014), ова биљка и пратећи производи оличавала је однос локалних заједница Јапана и Србије према глобализацијским процесима, али можда и у већој мери капацитете локалних заједница да ове процесе прилагоде својим потребама и „локализују их”. Колики је данас утицај културних модела и образаца везаних за кафу, а који су настали модификацијом глобалних трендова у Јапану, и њиховим преношењем у Србију тешко је, готово јенемогуће одредити, пре свега због комплексности самог процеса настајања глобалних културних модела и образаца у мултикултурном, глобализованом свету чија динамика је изузетно велика, а брзина промена коју омогућавају дигиталне технологије чини да се ови модели и обрасци могу мењати темпом који је увек бржи од оног којим се спроводи научно истраживање. Као илустрацију овог навешћемо чињеницу да је велики број Јапанаца емигрирао у Бразил почетком двадесетог века како би радили у индустријама везаним за кафу (Assmann, 2013). Њихов утицај на формирање глобалних модела и образаца везаних за кафу тешко је проценити, али свакако није мали, а део који се преко глобалних културних токова пренео у Србију такође је готово извесно значајан. Овим примером илуструјемо потешкоће које могу да настану у покушају да се свеобухватно опишу и квантификују међусобни утицаји две културе у савременом свету и стога ће у овом тексту бити презентовани конкретни резултати и примери утицаја културе Јапана на ону културу Србије до којих је могуће доћу путем савремених дигиталних алата и сервиса.

Јапан има особену културу која се самостално развијала вековима, а од друге половине 19. века је под знатним утицајем Западне цивилизације. Специфичност јапанске културе огледа се у томе што је успешно прихватила многе моделе и обрасце који су унети глобализацијским процесима, али их је у највећем броју прилагодила и успела да сачува особености и карактеристике које је чини и данас препознатљивима у целом свету. Специфичност Јапана у овом погледу изражена је у многим областима, а као добар пример

издваја се сагледавање суштине потрошачког друштва у Јапану, у оквиру кога припадници јапанског друштва, једног од најбогатијих на свету, задржавају локалну перспективу и како је објашњено у (Okazaki et al, 2019. 737) „јапански потрошачи могу бити етноцентрични, али и даље ценити културу глобалног конзумеризма”. Као важна издваја се и специфичност јапанске привреде, као основе и можда најважнијег дела потрошачког друштва данас. Емпиријски докази да врхунски доносиоци одлука у јапанској привреди сагледавају идеалне бизнис стурктуре другачије него они у Немачкој или САД презентовани у (Witt & Redding, 2009) указују на ову важну специфичност јапанског друштва која је последица специфичности јапанске културе и њеног прихватања глобалних културних образаца и модела и њиховог прилагођавања јапанским посебностима. Из овога је произашао и специфичан стил менаџмента, организациона култура и многи специфични пословни модели и обрасци који доминирају јапанском привредом и чине је важним делом специфичне културе Јапана која је препознатљива широм света, па и у Србији. Карактеристике образовног система Јапана су поред специфичности привреде један од најважнијих фактора који чине културу Јапана данас препознатљивом свуда у свету. Важан апсект образовног система који издваја Јапан од других земаља је тзв. морално образовање, које је заступљено у основним и средњим школама. Циљ ове врсте наставе је да формира карактер јапанских грађана у оквирима школског система, са двоструким, понекад и опречним потенцијалним циљевима државне индоктринације и развијања капацитета појединаца за развој савременог демократског друштва (Bamkin, 2019). Са друге стране образовни систем Јапана има традицију високог квалитета, као и динамичности и успешних реформи. Најновије реформе почетком 21. века унеле су још већи квалитет у образовање Јапана, чак и за оне ученике који немају висок материјални и друштвени статус (Motegi & Oikawa, 2019), чинећи тако јапански образовни систем још препознатљивијим у целом свету, и као део јапанске културе чиниоцем који врши утицај на друге културе, па и на ону на српском културном простору и у Републици Србији. Важност технологија за развој јапанске културе најбоље се огледа у развоју креативних индустрија које у спрези са технологијама чине можда и највидљивији део јапанског савременог културуног стваралаштва и тиме важан део гобално дистинктне јапанске културе. Један од најуспешнијих примера споја локалног културног наслеђа и глобалних културних трендова који се прихватају и прилагођавањем постају део супстанце специфичне јапанске културе је креативни град Јокохама. Од 2004. године када је усвојен стратешки документ „Креативни град Јокохама” ова, претходно позната лука, постаје један од најуспешнијих креативних градова Источне Азије (Kim, 2019). Креативне индустрије Јокохаме данас су одличан пример специфичности јапанске културе која у споју традиционалних вредности,

најновијих технологија и прихваћених и локалним условима прилагођених глобалних културних модал и образаца успева да изнедри, већ више од деценије, неке од најуспешнијих примера креативних производа, и покаже у пракси да пројектни менаџмент може и заиста и игра важну улогу у креативним индустријама, када се правилно примене његова правила и законитости (Petrović et al, 2017). Најзад једна важна одлика савремене културе Јапана је везана за преовлађујућу старосну доб његових грађана. Јапан је у глобалним размерама друштво са највећим бројем старих људи и та специфичност повлачи многе консеквенце за културу која се глобално препознаје као јапанска и која као таква врши утицај на културу Србије. Једна последица промењене старосне структуре становништва Јапана је и прерасподела рапосложивих радних места у смислу веће пожељности старијих радника и радника женског пола у односу на друге средине и друге културе (Kitao & Mikoshiba, 2020). Ово свакако има последице на све сфере живота и последично културе, куповну моћ, расположиво слободно време, могућности организовања породичног живота, међугенерациске односе и читав низ других аспеката који непосредно и посредно утичу на све области културе.

Као што смо видели из предочених примера, потенцијали утицаја две културе у савременом глобалном свету су велики, чак и када су у питању две културе које деле велико физичко растојање и велике разлике у сагледавању многих културних концепата и модела, као што је то случај са културама Јапана и Србије. Такође смо сагледали неке специфичности културе Јапана и показали да је у глобализованом, динамичном окружењу савременог света култура Јапана дистинктна и један од центара ширења вишеслојне глобализације која данас преовладава у свим регионима па и оним који обухватају српски културни простори простор Републике Србије.

ЈАПАН У САВРЕМЕНОЈ И ИСТОРИЈСКОЈ СРПСКОЈ ШТАМПИ

Преглед конкретних утицаја културе Јапана на културу Србије започињемо прегледом штампе, историјске и савремене и појављивања различитих тема и утицаја који из Јапана улазе у чланке и остале садржаје дневних новина, часописа и осталих материјала штампе у Србији.

Преглед историјске штампе вршимо уз помоћ претраживе дигиталне библиотеке на адреси претражива.срб. Ова библиотека која презентује материјале највећих библиотека из Србије и региона и обухвата преко 600.000 страница библиотечких материјала, претежно историјске штампе из период друге половине 19. и прве половине 20. века представља релевантан извор за увид у штампу која је објављивана на територији Кнежевине и Краљевине Србије, а касније истог подручја у оквиру Југославије (Smolenski et al, 2018).

Ова библиотека омогућава функционалност претраге по било којој речи и приказ страница на којима се реч за претрагу појављује. Примењујући ову функционалност установили смо број страница на којима се појављују називи појединих држава, што је приказано у Табели 1. Овај број свакако је релевантан као индикатор општег интереса јавности за догађања сваке врсте у датој држави и у том смислу добар је индикатор општег утицаја који је култура Јапана имала у датом периоду на културу Србије у најопштијем смислу.

Табела 1. Број појављивања имена државе у историјској штампи у претражива.срб

Име државе	Број страница на којима се појављује име државе
Јапан	5.335
Кина	2.682
Индија	1.184
Немачка	26.056
Француска	25.293
Русија	10.956
Енглеска	19.035
Италија	11.696
Шпанија	2.179

Овакав општи преглед сврстава Јапан на шесто место, одмах иза пет европских држава за које се и претпоставља да услед географске блискости, повезаности култура, политичких, привредних и војних система, заузимају висока места у интересовању тада доминантних штампаних медија, а суштински, из те слике и друштва као целине и друштвеног дискурса. На основу овог резултата доносимо општи закључак да Јапан и у периоду прве и делом друге глобализације, крајем 19. и у првој половини 20. века врши релевантан утицај на културу Србије. Наравно у читавом овом периоду интензитет утицаја се разликује. У периоду од 1. јануара 1868. па до 1. јануара 1919. године, а период је омеђен годинама које су веома значајни за историју Јапана и Србије, као године у којима су се одиграле значајне друштвене промене - 1868. година и Мејџи реформација у Јапану и почетак његове убрзане модернизације и 1919. година која означава крај Првог светског рата и почетак нове државе Југославије, број страница на којима се појављују имена држава је релативно мањи, свакако услед нижег интензитета који има прва глобализација у односу на оне наредне, а што је приказано у Табели 2. Занимљиво је испратити који су то садржаји, и у којим периодима најинтересантнији читаоцима у Србији, односно који су утицаји културе Јапана најјачи у Србији у датим временским интервалима.

Табела 2. Број појављивања имена државе у историјској штампи у претражива.срб у периоду 1868–1919.

Име државе	Број страница на којима се појављује име државе
Јапан	744
Кина	477
Индија	195
Немачка	8.101
Француска	7.456
Русија	5.974
Енглеска	5.150
Италија	2.912
Шпанија	400

Најстарији чланак у коме се помиње Јапан у претраживој дигиталној библиотеци претражива.срб је чланак „Јапанска гуња” из часописа Тежак, на страни 230 у броју од 15. августа 1870, Слика 1. Овај часопис намењен пољопривредницима доноси текст о специфичној врсти биљке гуње, односно дуње, која се гаји у Јапану, а коју овај часопис препоручује за узгајање у Србији због одличних квалитета и наводи пример да једно стабло јапанске дуње већ успешно доноси плодове у Београду.

Теме које се понављају у тадашњој српској штампи, а везане су за Јапан, односе се на просвету. Одличан пример овога представља чланак „Просвета Јапана” објављен 25. фебруара 1873, године у часопису Глас народа у коме се преносе мере јапанске владе да се подстакне образовање, као и детаљи стипендирања јапанских студената на европским универзитетима и висине стипендија, преузето са http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00028_18730225|page:8|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD1, јуна 2020. године. Можемо закључити да овај чланак покушава да оствариутицај на просветну политику тадашње Кнежевине Србије, у којој су програми стипендирања студената на иностраним универзитетима били у зачетку. Тема просвете Јапана и могућности да се Србија угледа на пример Јапана наставља се кроз чланак штампан у Просветном гласнику 15. октобра 1884. године у коме се доноси конкретни подаци о броју ученика у јапанским школама, штампаних уџбеника и књига, и „образованост у женскиња”, по којма се Јапан може мерити са „многим државама јевропским”. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00008_18841015|page:62|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD преузето 1. јуна 2020. године.

Пољопривреда и приказ ове за тадашњу Србију најважније привредне гране и њеног стања у далеком Јапану тема је низа чланака у часопису Тежак, од првог, већ поменутог чланка из 1970. године, па до чланака штампаних

15. маја 1874. и 30. маја 1878. који доносе опсежније приказе ове теме. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00021_18740515|page:4|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD и http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00021_18780530|page:7|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD преузети 1. јуна 2020. године.

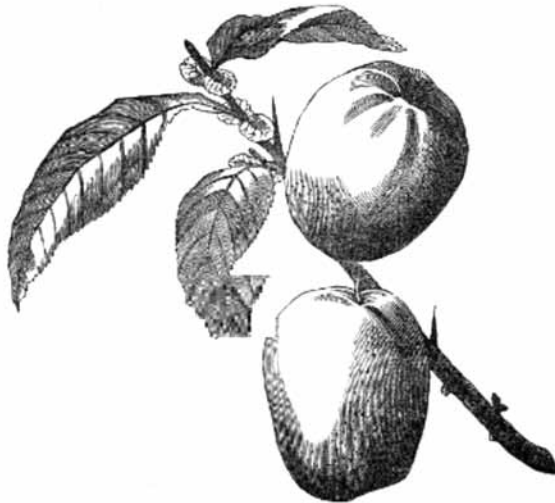
— 230 —

Јапањска гуња.

Ова гуња не расте високо, ал' се јако у гранама шири. У Јапану је највише као чардакаљу саде, али је гаје као за себе стојеће дрво. Гране јој је бодљиве и за-

Род је средње крупноће, зеленкаст, а после тек мало пожути.

Ова је гуња врло родна, може код нас врло добро да успјева (врасно расте у башти г. капетана Јов. Драгашевића у Београду),

рашћено лепим, дугуљастим, светлим и фино изубљеним лишћем. С промча је прецува красног црвеног, пуног цвета, које ју и дичи, и цео Јапан нема дивније цветајућег дрвета од ове гуње.

и служи свакој башти за украс због лепога цвета, а и род јој је укусан.

Слика 1. Најстарији текст о Јапану у претражива.срб – часопис Тежак 1870. година преузето са http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#issue:UB_00021_18700815 1. јуна 2020.

Путописи из далеког Јапана, описи земље, људи, привреде и културе узимају важно место по броју чланака и њиховом обиму. Одличан пример оваквих текстова је чланак под називом „Јапанска култура” објављен 1. јула 1895. године у часопису „Дело”. Чланак врло детаљно и на основу увида у француску штампу, преноси новости из Јапана и анализира стање у овој за Србију у то време посебно далекој земљи, уз неизоставне инсинуације

на могућности примене решења која воде Јапан напред ка месту велике силе. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00048_18950701|page:106|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD преузето 1. јуна 2020.

Јапан у ратовима је наравно, неизоставна тема током ратних година 1905. и у периоду Првог светског рата. Добар пример текстова овакве садржине је чланак под називом „Руско-јапански рат” објављен 1. априла 1905. године у часопису „Српско коло“. Чланак готово уживо преноси детаље рата на далеком крају усвета и најављује велику поморску битку која ће одлучити исход рата, а која непосредно предстоји, везујући њен исход за ликове главнокомандујућих капетана руске и јапанске флоте Рождественског и Тогоа. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00002_19050401|page:3|query:%D1%98%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD преузето 1. јуна 2020.

Преглед тема и писања историјске српске штампе о Јапану завршавамо општим увидом у период после првог светског рата, када Јапан, као већ етаблирана велика сила привлачи пажњу српских новина, пре свега на међународној политичкој сцени. Друштво народа, билатерални односи великих сила и наравно односи Јапана и Кине најважније су теме међународне политике када се говори о Јапану у српској штампи тога периода. Наравно и даље су заступљени афирмативни текстови о јапанској пољопривреди, образовном систему и култури, али њихов број је у поређењу са бројем текстова посвећених политичким садржајима много мањи.

Недостатност дигиталних архива српске историјске штампе за период после 1950. године, тј. за период у оквиру кога је потребно обезбедити сагласност носиоца ауторских права за објављивање садржаја, утиче и на обим претраге коју презентујемо за тај период, али не и на њену релевантност. На примеру неколико периодичних издања која су доступан у континуитету или парцијално у овом периоду, можемо видети да интересовање штампаних медија у Србији за Јапан не јењава, напротив. Српски читаоци, барем по броју штампаних текстова показују све веће интересовање за Јапан, после Другог светског рата, односно јапанска култура је у прилици да путама текстова у српској штампи врши још већи утицај у овом периоду на српску културу, него што је то био случај у периоду прве половине 20. века.

Увид у архиву каталога фестивала БИТЕФ открива да се готово сваке године, од оснивања фестивала, па до онога одржаног 2019. године, Јапан помиње најмање неколико пута. У питању су представе из Јапана, јапански позоришни глумци, режисери и многе друге референце на јапанско савремено позориште друге половине 20. века и почетка 21. века што је документовано на адреси <https://xn--80aafkgm9bibt.xn--90a3ac/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D0%B5%D0%B4/%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%84> којој је присутљено 1. јуна 2020.

Парцијални увид у расположива издања дневних новина Данас и часописа Свет из из деведесетих година 20. века, доступних преко претраживе дигиталне библиотеке претражива.срб указују такође на велико интересовање за широк опсег тема везаних за Јапан и културу Јапана, пре свега кроз еманације ове културе у сегментима привреде, образовања и савременог културног стваралаштва. Такође је интересентно испратити многобројна појављивања речи Јапан у бројевима часописа „Студент” са почетка педесетих година 20. века. У овом периоду социјалистичког развоја Србије, претпоставили бисмо да интересовање за далеки Јапан, као земљу која наставља свој пут капиталистичког развоја и убрзаног опоравка после уништавања које је доживела током Другог светског рата не привлачи велику пажњу. Управо је супротно, и млади уредници и новинари часописа Студент, тадашњи студенти Универзитета у Београду, од којих ће многи постати утицајни и угледни чланови друштва и дефинисати развојне правце српског друштва у другој половини 20. века, показују велико интересовање за теме из Јапана, од привреде, савременог културног стваралаштва, па до неизбежних тема међународних односа и политике Хладног рата који је у пуном јеку у овом периоду.

Анализа утицаја културе Јапана на културу Србије увидом у штампана издања српских новинских медија у периоду од 2003. године до данас олакшана је постојањем новинске архиве Ебарт на адреси <http://www.arhiv.rs/strana/8/novinski-arhiv> којој је у сврхе истраживања приступљено 8. јуна 2020. године. Претрага на реч Јапан, као и у случају претраге историске штампе, дала је велики број резултата. Више стотина чланака који садрже реч Јапан претежно се детаљно баве темама везаним за Јапан или преносе вести из ове земље објављивано је у српским штампаним медијима сваке године у овом периоду. Опсег тема је разноврстан. Велики је број чланака који преносе вести из домена професионалног спорта. У питању су текстови о сусретима националних репрезентација Србије и Јапана, спортских тимова из ових земаља или пак вести о међународним такмичењима која су одржана у Јапану или вести о нашим спортистима који наступају за Јапанске клубове. Као занимљивост и важан део двостраног културног утицаја Јапана и Србије издвајамо из прегледа ових текстова закључак о великом значају који су фудбалери из Србије остварили у Јапанском професионалном фудбалу. Такође бројни су текстови о јапанским компанијама у Србији, пре свих Јапанској дуванској индустрији, као и у каснијем периоду донацијама и грантовима за културно стваралаштво, уметност и образовање које су ове компаније додељивале институцијама и појединцима у Србији. На ово се тематски надовезују и бројни чланци о државним и приватним односно компанијским донацијама које Јапан и организације из Јапана чине Србији и грађанима Србије. Посебно се истичу донације аутобуса за јавни саобраћај у Београду и донације за школовање ученика и студената.

Важно је истаћи и велики број текстова о јапанској књижевности, који српски штампани медији доносе у овом периоду. Неколико јапанских писаца, пре свега они овенчани Нобеловом наградом, чија су издања на српском језику бројна и честа, имају рубрике у српским штампаним медијима, која прате обавезно свако ново издање и посебно гостовања јапанских писаца у Србији. На овај начин, уз друге медијске утицаје које ћемо обрадити у наредном делу текста, можемо рећи да је јапанска књижевност постала веома добро позната у Србији, и да су јапански писци, пре свих Мураками, Ишигуро и Кавабата постали веома читани и утицајни у Србији.

Штампани медији у Србији свакако су у периоду од 2003. године до данас редовно извештавали о политичким и другим догађајима у Јапану, посебно када су у питању ванредни догађаји или они од светског значаја, каква је била катастрофа у нуклеарној електрани Фукушима код града Окума 2011. године. Штампани медији су у читавом периоду пратили и догађаје локалног значаја у Србији, а који су имали везе са Јапаном. Ово се може захвалити првенствено позитивној слици Јапана у српској најширој јавности који Јапан, последично захваљујући управо и оваквим текстовима о „малим” догађајима везује пре свега за позитивне вести и подршку коју народ и држава Јапан пружају Србији. Донације књига, наступи савремених уметника, нова издања јапанских стрипова- популарних Манги, дани јапанске културе и дани Јапана организовани су континуирано током овог периода у мањим градовима Србије, као и у Београду, мале донације и стипендије научницима, студентима и средњошколцима су догађаји о којима смо могли редовно читати у српској штампи у овом периоду. Имајући ово у виду закључујемо да је утицај јапанске културе на српску у периоду последњих 17 година интензивираан, диверзификован на различите области, од привреде, савременог културног стваралаштва и образовања, па до спорта и међународне политике.

СЛИКА ЈАПАНА НА СРПСКОМ ИНТЕРНЕТУ

Интернет као најмоћније комуникационо средство данашњице, истовремено и платформа и алат, данас у највећој мери дефинише комуникационе канале и токове, посебно у глобалном и опште друштвеном дискурсу. Део Интернета који бисмо могли дефинисати као национални јасно је тешко омеђити, а у случају Српског народа и културног простора који је релевантан за стваралаштво и конзумацију културних садржаја његових припадника, односно српског културног простора како је дефинисан у Повељи о српском културном простору поменутој у Уводу овог чланка, овај задатак постаје готово немогућ, са тренутно расположивим дигиталним алатима и платформама. Стога ћемо за потребе овог чланка презентовати парцијални преглед

Интернет страница на основу сервиса које пружа компанија Гугл, пре свега онога за напредну претрагу и аналитику речи коришћених за претрагу.

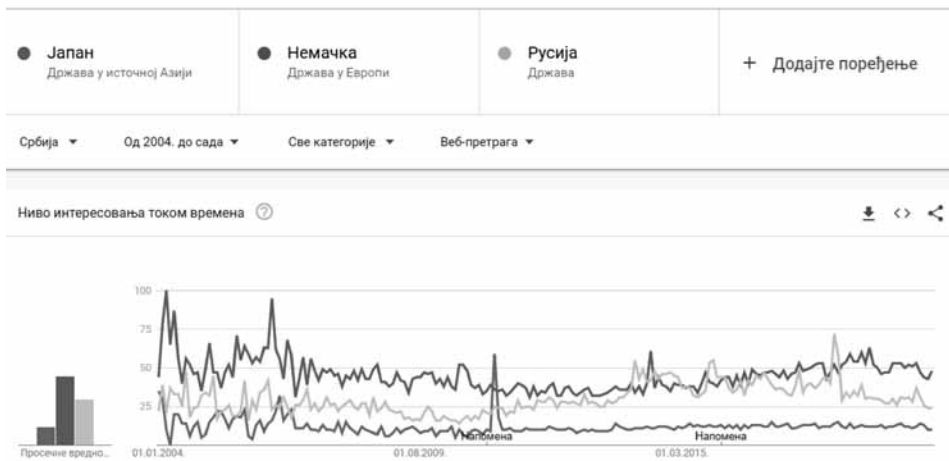
Уколико применимо напредну претрагу компаније Гугл на Интернет странице које су дефинисане као странци на српском језику и дефинишемо период од 1. јануара 2001. до 1. јануара 2010. године добићемо низ страница које се доносе на најразличитије теме. Ту странице српске Википедије, јавног сервиса РТС, српских медија, издавачких кућа из Србије које најављују догађаје са гостујућим писцима из Јапана и нова издања преведене јапанске књижевности, као и многе друге које покривају велики опсег тема од спорта и савремене културне продукције, па до економије, политике и међународних односа. На основу овога закључујемо да је већ у првој декади 21. века утицај јапанске културе на српску путем Интернета био свеобухватан по броју и опсегу тема, количини понуђених материјала и изворима које су ове материјале нудили.

Упитом за исту кључну реч, путем истог сервиса, али за период од 2010. до 2015. долазимо до закључка да преовлађују странице медија, али сада већ и појединаца који пишу блогове или имају странице на друштвеним мрежама, које се односе на велику технолошку несерећу у нуклеарној електрани Фукушима 2011. године. Приметан је и повећан број страница јапанског дипломатског представништва у Србији, као и путничких агенција која нуде путовања у Јапан.

Понављањем упита за период после 2016. године долазимо до резултата који у први план истичу технолошке иновације, вештачку интелигенцију, 5Г мобилну мрежу, али пре свега пандемију Корона вируса и њене последице у Јапану. Остале теме и даље имају своју заступљеност, спорт, туризам, привреда и образовање, а уколико размотримо изворе садржаја закључићемо да је све већа количина садржаја креираног од стране појединаца и путем друштвених мрежа.

Генерални трендови развоја Интернета које пратим последњих 20 година могу се готово осликати на претраге које смо урадили. Раст друштвених мрежа у другој деценији 21. века, феномен дугачког репа који одређене доминантне догађаје ставља у фокус пажње уз задржавање могућности да се и остали догађаји прате по систему интересовања, пораст значаја видео садржаја и слика у односу на писане текстове, сви ови феномени врло су видно приметни ако пратимо историјат Интернет присуства теме Јапана на делу Интернета који на основама које даје компанија Гугл дефинишемо као српски. Закључујемо да су односи српске и јапанске културе у потпуности уклоњени у глобалне токове, да их следе и да стога постоји јака повезаност ове две културе иако физичке територије на којима се развијају и на којима остварују примарни утицај раздвајају хиљаде километара и векови различитих традиција.

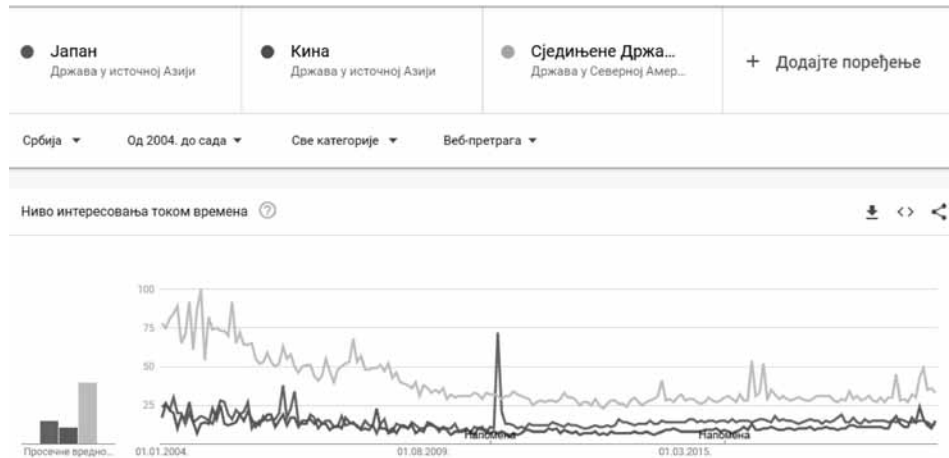
Сервис Гугл трендови на адреси <https://trends.google.com/trends/> омогућава поређење фреквенције коришћења појединих речи у претрагама компаније Гугл које су вршили корисници са одређених територија. Да бисмо додатно испитали утицај Јапанске културе на Србију направили смо два поређења, оба за период од 2004. године до данас. На Слици 2. приказано је поређење фреквенције коришћења имена држава Јапан, Немачка и Русија, а на слици 3. имена држава Јапан, Кина и САД. Као што смо могли да претроставимо интересовање корисника Интернета из Србије за Немачку и Русију надилази интересовање за Јапан, али не у мери у којој би то оправдала географска и удаљеност традиционалних културних образаца ове две земље. Занимљиво је приметити да интересовање Интернет корисника за Јапан опстаје на једном константном нивоу који није мали, осим у случају 2011. године и несреће у нуклеарној електрани Фукушима, када је интересовање за Јапан премашило сва остала, док интересовање за две можда најинтересантније земље у Европи, са становишта српског Интернет корисника - Немачку и Русију поприлично варирају, мада задржавају увек висок ниво.

Слика 2. Сервис Гугл трендови – поређење коришћења кључних речи имена држава Јапан, Немачка и Русија од стране корисника Гугл претраге у Србији од 2004. до данас

Помало изненађује Слика 3. на којој видимо да интересовање српских Интернет корисника за Јапан, константно надмашује оно везано за Кину, осим у месецима избијања светске пандемије вируса Корона која је потекла из Кине. Изненађује чињеница да је константно интересовање за Јапан, које смо уочили на претходној слици, на довољно високом ниову, да надмашује благе осцилације које постоје у интересовању српских корисника за Кину у периоду од 2004. до данас. И још једна интересантна

ситуација везана за степен интересовања српских корисника за несрећу у нуклеарној електрани Фукушима 2011. године - ово интересовање је осликано у таквом скоку претрага на реч Јапан да је у том периоду делеко надмашило чак и интересовање за САД које је на константно високом нивоу. Из овога закључујемо о постојању великог сентимента међу Интернет корисницима у Србији за Јапан и јапански народ јер је ова велика несрећа изазвала практично незапамћено интересовање за једну земљу међу српским Интернет корисницима.

Слика 3. Сервис Гугл трендови – поређење коришћења кључних речи имена држава Јапан, Кина и САД од стране корисника Гугл претраге у Србији од 2004. до данас

Слика Јапана на Интернету који можемо дефинисати као странице везане за Србију је сеобухватна и по квалитету и квантитету надилази слику земља са сличним бројем становника које су много ближе Србији географски и које су можда културно сродније Србије у периоду пре глобализацијских процеса. Интересовање корисника Интернета у Србији за Јапан је константно и прилично велико, а ванредни догађаји глобалних размера у Јапану, какава је била несрећа у нуклеарној електрани Фукушима могу да изазову незапамћено интересовање корисника Интернета у Србији и да тиме покажу приврженост наших људи Јапану и јапанском народу и култури.

ЗАКЉУЧАК

Утицај културе Јапана на Србију и културу у Србији и на српском културном простору је неспоран и значајан. Од краја 19. века па до данас овај утицај ширио се заједно са таласима глобализацијских процеса. Прва глобализација, преношена технологијама штампе, телеграфа и железнице довела је

до упознавања ширих кругова образованог становништва Србије са културом Јапана и привих утицаја који су кретали природним токовима преовлађујућих друштвених интересовања - у случају Србије од пољопривреде и образовања. Стални развој комуникационих технологија, унапређења штампаних медија и увећање њиховог броја доводи све више људи у Србији у контакт са јапанском културом, а опсег тема везаних за Јапан се шири како друштвена интересовања у Србији бивају разуђенија, а друштво сложеније. Утицај јапанске културе се шири како тематски, тако и по јачини, закључујући по присутности тема о Јапану и јапанској култури у најширем смислу те речи у штампаним медијима у Србији у другој половини 20. века и у 21. веку. Успон Интернета и могућност приступа Интернету који данас остварује већина становника Србије омогућила је да се културни односи Јапана и Србије и тиме утицај јапанске културе на Србију умногостручи, разгранана и прати развојне путеве дигиталних технологија које данас у највећој мери омогућавају везу ове две културе и два народа. Врхунци интересовања српске јавности за најважније догађаје у Јапану, праћени су константно високим нивоом интересовања за најшири спектар тема јапанске културе, од привреде, образовања и савременог културног стваралаштва, па до спорта, политике и међународних односа Јапана.

Сложеност саврмених технолошких основа, алата и модела комуникација чини сплет односа култура Јапана и Србије непрегледним пољем истраживања, а резултати које смо презентовали су само најошштији поглед који омогућава најважније увиде, док појединачни прецизни увиди захтевају посебна даља истраживања и додатне истраживачке алате које вреди развити како би се спознали не само односи култура Јапана и Србије, већ и много шири сплетови културних веза које српски културни простор и Србија као његов интегрални и инајважнији део гради глобално са различитим културама и народима.

СПИСАК ИЗВОРА И ЦИТИРАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Assmann 2013: Assmann, Stephanie. „Review of Coffee Life in Japan“. *The Journal of Asian Studies*. 72 (3), 728–729.
- Bamkin 2019: Bamkin, Sam. „Moral education in Japan: The disjoint between research on policy and research on practice“. *Social Science Japan Journal* 22(2), 247–260.
- Chaney 2002: Chaney, David. „Cosmopolitan Art and Cultural Citizenship“. *Theory, Culture & Society*, 19(1–2), 157–174.
- Goldstein-Gidoni 2005: Goldstein-Gidoni, Ofra. „The Production and Consumption of ‘Japanese Culture’ in the Global Cultural Market“. *Journal of Consumer Culture*, 5(2), 155–179.
- Grinshpun 2014: Grinshpun, Helena. „Deconstructing a global commodity: Coffee, culture, and consumption in Japan“. *Journal of Consumer Culture*, 14(3), 343–364.
- Hutnyk 2006: Hutnyk, John. „Culture“. *Theory, Culture & Society*. 23(2–3), 351–358.

- Changwook 2019: Changwook, Kim. „Creative labor as moral and ethical subjects and its limitation: Creative City Yokohama, Japan“. *Inter-Asia Cultural Studies*, 20(1), 39-55.
- Sagiri-Mikoshiba 2020: Kitao Sagiri-Minamo Mikoshiba. „Females, the elderly, and also males: Demographic aging and macroeconomy in Japan“. *Journal of the Japanese and International Economies* 56, 101064.
- Hiroyuki- Oikawa 2019: Motegi Hiroyuki-Masato Oikawa. „The effect of instructional quality on student achievement: Evidence from Japan“. *Japan and the World Economy* 52, 100961.
- Shintaro et al. 2019: Okazaki Shintaro et al. „Disasters, hope and globalization: exploring self-identification with global consumer culture in Japan“. *International marketing review*, 36(5), 726-747.
- Petrović et al. 2017: Petrović Dejan et al. „Application of Project Management in Creative Industry“. *European Project Management Journal* 7(2), 59-66.
- Smolenski et al. 2018: Smolenski Nikola, et al. „Intrapreneurship and Enterprise 2.0 as Grounds for Developing In-House Digital Tools for Handling METS/ALTO Files at the University Library Belgrade“. In *Developing In-House Digital Tools in Library Spaces*, 92-116, IGI Global.
- Stanojević 2010: Stanojević Milena. „Institucija kafane u Srbiji i razvoj modernog društva: funkcije kafane“. *Teme-Časopis za Društvene Nauke* 3, 821-837.
- Witt- Redding 2009: Witt Michael-Gordon Redding. „Culture, meaning, and institutions: Executive rationale in Germany and Japan“. *Journal of International Business Studies* 40(5), 859-885.

Adam M. SOFRONIJEVIĆ

Svetlana V. GRUBOR

CULTURE RELATIONSHIPS BETWEEN SERBIA AND JAPAN:
AN INTERNET RESEARCH

SUMMARY

Paper present Internet research into culture relationships between Serbia and Japan. The research has been conducted within the framework of available digital tools that allow for insights into culture relationships between Japan and geographical area of Republic of Serbia, but not between Japan and integral Serbian culture area, and in this regards the paper is specific call for action for such tools to be produced in the future that will provide for possibilities for scientific research and insights into complete sphere of relationships between Serbian culture area and other cultures and peoples. Paper presents the research into historic newspapers based on keyword searchable digital library pretraziva.rs , newspaper archives Ebart and Google services of Advanced search and Google Trends. All the results point into the direction of establishing the fact that strong culture relations exist between Japan and Serbia from the end of 19th century until today. Paper shows that these relationships follow the path of development of technological basis that grounds communication among two peoples and two cultures, and comparative analysis of relationships with other nations and states show that relationships between Japan and Serbia have unusual high level considering geographical distance and traditional gap between these two cultures in the centuries before the period of globalization allowed for their meeting, mixing and mutual influences.

Key words: Culture relations, Serbia, Japan, Internet research, Serbian culture area, Historic newspapers.